

مقایسه پیشرفت، انگیزش و خودکارآمدی تحصیلی دختران دو گروه از مادران با همکاری بالا و پایین در امور تحصیلی

دکتر محمد رضا اسدی یونسی^۱
فرزانه بخشی^۲
دکتر میترا راستگو مقدم^۳

چکیده

هدف از پژوهش حاضر مقایسه پیشرفت، انگیزش و خودکارآمدی تحصیلی دو گروه از دختران دوره دوم متوسطه شهر بیرجند بود که برحسب میزان مشارکت بالا و پایین مادران آنها در امور تحصیلی انتخاب شدند. روش پژوهش توصیفی و از نوع علی-مقایسه‌ای بود. جامعه آماری پژوهش شامل همه دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه شهر بیرجند در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ بود و گروههای نمونه مورد مقایسه، در مجموع شامل ۶۰ آزمودنی بودند که با روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌های پژوهش ابتدا در مرحله اول پرسشنامه "ادراک از مشارکت مادران در امور تحصیلی فرزندان" روی ۱۸۰ آزمودنی اجرا شد و پس از محاسبه نمرات اکتسابی دانش‌آموزان در این پرسشنامه دو گروه ۳۰ نفری (یک گروه با کمترین نمرات و یک گروه با بیشترین نمرات) به عنوان گروههای نمونه و برای مقایسه با هم انتخاب شدند. در مرحله دوم، معدل نمرات پیشرفت تحصیلی، مقیاس انگیزش تحصیلی والرنند و خرده‌مقیاس خودکارآمدی تحصیلی، برگرفته از پرسشنامه راهبردهای انگیزشی برای یادگیری مورد استفاده قرار گرفت. تجزیه و تحلیل داده‌ها با روش تحلیل واریانس چندمتغیره انجام شد. نتایج پژوهش نشان داد که دو گروه نمونه از نظر انگیزش و خودکارآمدی تحصیلی دارای تفاوت معنادار بودند اما در پیشرفت تحصیلی تفاوت معنادار میان دو گروه مشاهده نگردید. به عبارت دیگر انگیزش و خودکارآمدی تحصیلی دختران مادران با مشارکت بالا به‌طور معنادار بیشتر از دختران مادران با مشارکت پایین بود اما پیشرفت تحصیلی دو گروه تفاوت معنادار آماری با هم نداشت.

کلید واژگان: همکاری والدین، پیشرفت تحصیلی، انگیزش تحصیلی، خودکارآمدی تحصیلی

تاریخ پذیرش: ۹۶/۹/۱۸

تاریخ دریافت: ۹۵/۴/۶

yoonesi@birjand.ac.ir

۱. استادیار گروه روانشناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه بیرجند (نویسنده مسئول)

bakhshi.farzane@gmail.com

۲. کارشناس ارشد روان‌شناسی تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه بیرجند

m.rastgoumaghadam@birjand.ac.ir

۳. استادیار گروه روانشناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه بیرجند

مقدمه و بیان مسأله

اگر آموزش و پرورش را بخشی از نظام آموزشی در سطح کلان بدانیم، شرکت دادن اولیا در تصمیم‌گیریهایی مرتبط با آموزش و پرورش، به ویژه جنبه‌هایی که به کار یا سرنوشت فرزندان آنان مربوط است، سبب ایجاد انگیزه و علاقه‌مندی آنان به اداره امور مدارس می‌شود و احساس تعهد آنان را نسبت به این امور افزایش می‌دهد (یزدخواستی و عباس‌زاده، ۱۳۸۶). امروزه مشارکت جدی خانواده در فرایند آموزش کودکان بیش از پیش احساس می‌شود، زیرا بدون همکاری و توجه لازم پدر و مادر پیشرفت کودک با مشکل مواجه می‌شود. آموزش مؤثر در مدارس بدون مشارکت جدی والدین نمی‌تواند به نحو شایسته‌ای صورت پذیرد (بهبودی، ۱۳۸۷).

در ادبیات تحقیق مربوط به همراهی، مشارکت و همراهی والدین در امور تحصیلی و مدرسه فرزندان، از دو واژه «همکاری والدینی»^۱ و «همراهی والدینی»^۲ استفاده شده است. منظور از همکاری والدین همکاری و مشارکت والدین در امور مدرسه است، در حالی که همراهی والدینی به همراهی والدین در امور تحصیلی و یادگیری فرزندان اطلاق می‌شود (شجاعی، ۱۳۷۵؛ گودبال و مونتگومری،^۳ ۲۰۱۴).

یافته‌های مطالعه جورجیو (۱۹۹۶) نشان می‌دهد که همراهی والدین در فرایندهای آموزشی- تربیتی فرزندان رفتاری پیچیده است که ممکن است اشکال گوناگون داشته باشد. چهار نوع همکاری والدینی از طریق تحلیل عاملی شناسایی شدند که عبارت‌اند از: تکالیف منزل فرزند^۴، نظارت روزمره بر فرزند^۵، رشد علایق و سرگرمیهای فرزند^۶ و ارتباط با مدرسه^۷ و چهار نوع رویکرد فرزندپروری متفاوت (تأکید بر پیشرفت، فشار، کنترل و رشد شخصیت). فرزندپروری از طریق تأکید بر پیشرفت و رشد شخصیت، از نظر آماری رابطه مثبت معنادار با پیشرفت واقعی در مدرسه داشته، در حالی که فرزندپروری از طریق فشار، رابطه منفی با پیشرفت در مدرسه را نشان داده است. همچنین بین فعالیتهای داوطلبانه والدین در مدرسه و پیشرفت واقعی فرزند در مدرسه، همبستگی مثبتی وجود داشت. یادگیری در خانه و فرزندپروری از طریق کنترل، رابطه معنادار با

-
1. Parental involvement
  2. Parental engagement
  3. Goodball & Montgomery
  4. Child's homework
  5. Monitoring the child everyday
  6. Development of the child's interests or hobbies
  7. Parent's involvement in schooling

پیشرفت نداشت. یافته‌های مطالعه جورجیو حاکی از آن است که چهار نوع رفتار متمایزی که بیانگر همراهی والدین است، اثرات متفاوت در زمینه پیشرفت تحصیلی در مدرسه دارد (۱۹۹۶).

علاوه بر تأثیر مشارکت و همراهی والدینی بر پیشرفت تحصیلی که در پژوهشهای بسیاری از جمله پژوهش دسیمون^۱ (۱۹۹۹)، رحمن^۲ (۲۰۰۱)، فن^۳ (۲۰۰۱)، دومینا^۴ (۲۰۰۵) و شلدون و اپستاین (۲۰۰۵) نیز مورد تأیید قرار گرفته است، پژوهش فونکوزر، گونزالز و مولز^۵ (۱۹۹۷) نشان داده است وقتی که والدین در آموزش فرزندانشان مشارکت دارند، فرزندان نمرات بالاتری در امتحانات کسب می‌کنند، توجهی قاعده‌مندتر به مدرسه دارند، تکالیف بیشتری انجام می‌دهند، رفتارها و نگرشهای مثبت‌تر نشان می‌دهند، احتمال فارغ‌التحصیل شدن آنها از دبیرستان بیشتر است و نسبت به فرزندان با والدین کمتر درگیر، علاقه بیشتری به ثبت‌نام در مدارج آموزشی بالاتر نشان می‌دهند. اهمیت همکاری والدین تا آن حد است که جزء اصلی و اساسی موفقیت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموز، به همکاری والدین در فعالیتهای وابسته به مدرسه وی نسبت داده شده است (اپستاین و داوبر^۶، ۱۹۹۱).

همچنین نتایج پژوهش البرزی (۱۳۸۲؛ به نقل از بهبودی، ۱۳۸۷) حاکی از این است که همکاری والدین در امور مدرسه موجب نگرش مثبت والدین نسبت به خود، مدرسه و نقش کادر آموزشی در رشد و تربیت فرزندشان می‌شود. سایر پژوهشها نیز از تأثیر مثبت همکاری والدین بر خوشایندتر کردن مدرسه (فرگوسن و مازین، ۱۹۴۸؛ ترجمه پارسا، ۱۳۸۲)، عزت نفس، پیشرفت شناختی و مهارتهای میان-فردی کودکان (هانی و فیپین^۷، ۲۰۱۰)، بهبود رفتارهای یادگیری و کلاسی فرزندان (فانتازو، مک‌وین، پری و چایلدز^۸، ۲۰۰۴) و انگیزش ذاتی فرزندان نسبت به دروس ریاضیات و انگلیسی (فن و ویلیامز^۹، ۲۰۱۰) خبر می‌دهد.

در این میان، تا جایی که بررسیهای محقق نشان می‌دهد، تعداد پژوهشهای صورت گرفته در زمینه تأثیر همکاری والدین بر خودکارآمدی تحصیلی^{۱۰} و انگیزش تحصیلی^{۱۱} فرزندان، اندک است.

-
1. Desimone
  2. Rahman
  3. Fan
  4. Domina
  5. Funkhouser, Gonzales & Moles
  6. Dauber
  7. Hanni & Phippen
  8. Fantuzzo, McWayne, Perry & Childs
  9. Williams
  10. Academic self-efficacy
  11. Academic motivation

به طوری که در میان پژوهشهای صورت گرفته در کشور، مطالعه‌ای که نقش و تأثیر همکاری والدین را بر سازه‌های مذکور بررسی کرده باشد، یافت نشد. همچنین در سایر کشورها نیز تحقیقات اندکی در این زمینه انجام گرفته است. اهمیت خودکارآمدی و انگیزش تحصیلی از آن جهت است که پژوهشها از جمله پژوهش باغانی و دهقانی نیشابوری (۱۳۹۰) نشان داده است که این دو متغیر می‌توانند به طور مستقیم پیشرفت تحصیلی را پیش‌بینی کنند.

خودکارآمدی تحصیلی، به طور خاص، به اطمینان در انجام دادن تکالیف تحصیلی مانند خواندن متن کتابها، پرسیدن سؤال در کلاس و آمادگی برای امتحانات اشاره دارد (سولبرگ، اوبرایان، ویلاریل، کِنل و دیویس^۱، ۱۹۹۳؛ به نقل از غلام‌علی‌لواسانی، خضری‌آذر، امینی و مال‌احمدی، ۱۳۸۹). طبق تعریف بندورا (۱۹۸۹) نیز خودکارآمدی تحصیلی به باورها و قضاوت‌های افراد از توانایی‌هایشان در انجام دادن تکالیف مربوط به موقعیت‌های تحصیلی گفته می‌شود.

انگیزش تحصیلی طبق تعریف کلارک و شروت^۲ (۲۰۱۰) به انگیزه‌ها، نیازها و عواملی گفته می‌شود که سبب حضور یک فرد در محیط‌های آموزشی و کسب یک مدرک تحصیلی می‌شود. در نظرگرفتن انگیزش در برانگیختن، جهت دادن و تداوم بخشیدن رفتار دانش‌آموز در فرایند آموزش و پرورش از اهمیت خاص برخوردار است (اشنایدر، شوری، چیونز، پولورز، آدامز و ویکلونند^۳، ۲۰۰۲).

در پژوهش حاضر با توجه به اهمیت ویژه انگیزش، خودکارآمدی و پیشرفت تحصیلی و اینکه ارتباط همکاری والدین، به ویژه با متغیرهای انگیزش و خودکارآمدی تحصیلی کمتر مورد بررسی قرار گرفته است، پاسخ به این سؤال پیگیری شده‌است که آیا میان انگیزش، خودکارآمدی و پیشرفت تحصیلی دخترانِ مادران با مشارکت بالا و پایین تفاوتی وجود دارد یا نه. شایان ذکر است که دلیل انتخاب مادران و دختران برای انجام دادن پژوهش این است که شواهد پژوهشی مبنی بر مشارکت بیشتر مادران نسبت به پدران وجود دارد (به‌طور مثال کولی^۴، ۲۰۰۱؛ سامانی و صادق‌زاده، ۱۳۸۸). همچنین برخی پژوهشها این موضوع را که مراجعهٔ مادران به مدارس دختران و مشارکت در آنها بیشتر است مورد بررسی و تأیید قرار داده‌اند (به‌طور مثال کوتز^۵، ۱۹۹۸؛ دیوید، بال، دیویس و ری^۶، ۲۰۰۳).

1. Solberg, O'Brien, Villareal, Kennel & Davis
2. Clark & Schroth
3. Snyder, Shorey, Cheavense, Pulvers, Adams & Wiklund
4. Coley
5. Coots
6. David, Ball, Davies & Reay

فرضیه‌های پژوهش

الف) انگیزش تحصیلی دخترانِ مادرانِ با مشارکت بالا بیشتر از دخترانِ مادرانِ با مشارکت پایین است.

ب) خودکارآمدی تحصیلی دخترانِ مادرانِ با مشارکت بالا بیشتر از دخترانِ مادرانِ با مشارکت پایین است.

ج) پیشرفت تحصیلی دخترانِ مادرانِ با مشارکت بالا بیشتر از دخترانِ مادرانِ با مشارکت پایین است.

روش پژوهش

با توجه به اینکه هدف پژوهش مقایسه دو گروه از دخترانِ مادرانِ با مشارکت بالا و پایین در انگیزش، خودکارآمدی و پیشرفت تحصیلی است، این پژوهش در زمره تحقیقات علی-مقایسه‌ای قرار می‌گیرد.

جامعه پژوهش

جامعه این پژوهش همه دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه دوم شهر بیرجند در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۹۴ در تمامی رشته‌های تحصیلی و تمامی مدارس (دولتی و غیردولتی) بوده است.

نمونه پژوهش و روش نمونه‌گیری

چون روش تحقیق علی-مقایسه‌ای است، ۳۰ نفر برای هر گروه نمونه کافی است (دلاور، ۱۳۸۹). گفتنی است که در تحقیقات علی-مقایسه حجم نمونه ای کمتر از این هم قابل قبول است. حتی حجم نمونه ۱۵ نفری برای هر گروه هم از سوی برخی پژوهشگران مناسب دانسته شده است (گال، بورگ و گال، ۱۳۸۳). حجم نمونه در پژوهش حاضر ۶۰ نفر بوده که شامل دو گروه ۳۰ نفری است. نمونه‌گیری به این صورت انجام شد که ابتدا برای دستیابی به گروه‌های مورد مطالعه، ده دبیرستان از میان دبیرستانهای دخترانه شهر بیرجند به طور تصادفی انتخاب شدند. در مرحله بعد، از هر دبیرستان یک کلاس به صورت تصادفی انتخاب شد. پرسشنامه ادراک از مشارکت مادران روی دانش‌آموزان این کلاسها که عده آنها مجموعاً به ۱۸۰ نفر رسید، اجرا شد. از میان این افراد، ۳۰ نفر از دخترانِ مادرانِ با مشارکت بالا و ۳۰ نفر از دخترانِ مادرانِ با مشارکت پایین به عنوان گروه نمونه انتخاب شدند.

معیارهای شمول و عدم شمول

معیارهای شمول: دانش‌آموزانی که مادران آنها در قید حیات بودند و حداقل از سواد ابتدایی برخوردار بودند، مشمول مطالعه می‌شدند.

معیارهای عدم شمول: دانش‌آموزانی که مادران آنها بیسواد یا دارای سواد نهضت بودند برای گروه‌های نمونه انتخاب نشدند. زیرا مشارکت مادران بر مبنای پرسشنامه "ادراک از مشارکت مادران در امور تحصیلی فرزندان" نیازمند حداقل سواد ابتدایی برای مادران است.

همتراز کردن آزمودنیها

در تحقیقات علی-مقایسه‌ای دو گروه مورد مقایسه بایستی از نظر برخی متغیرها که بر متغیر وابسته اثرگذار هستند، همتراز باشند؛ لذا برای اطمینان از اینکه دو گروه تنها در مشارکت مادران تفاوت دارند، بر اساس سه متغیر پایه تحصیلی دانش‌آموز، سطح تحصیلات مادر و شغل مادر همتراز شدند. دلیل انتخاب این متغیرها این بود که شواهد پژوهشی مبنی بر تأثیر هر یک از آنها بر متغیرهای وابسته (یعنی پیشرفت، انگیزش و خودکارآمدی تحصیلی) وجود داشت (به‌عنوان مثال پژوهش کانسیدین و زاپالا، ۲۰۰۲؛ عباس‌زاده، علی‌زاده‌ا قدم و کوهی، ۱۳۸۷).

ابزارهای پژوهش و اعتبار و روایی آنها

الف) پرسشنامه ادراک از مشارکت مادران در امور تحصیلی فرزندان: این ابزار ۲۴ سؤالی را بخشی (۱۳۹۴) برای ارزیابی میزان مشارکت مادران دختران دوره دوم دبیرستان طراحی و اعتبار و روایی آن را مورد بررسی قرار داد. چارچوب نظری در تدوین این ابزار، نظریه ایستاین و همکاران (۲۰۰۲) بوده است. فرم اولیه پرسشنامه شامل ۲۹ سؤال بوده است که به منظور اعتباریابی روی نمونه‌ای ۲۲۱ نفری که بصورت تصادفی انتخاب شد، اجرا گردید. در اعتباریابی آن از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شده است. در اجرای تحلیل عاملی اکتشافی شاخص KMO برابر ۰/۸۸۷ به دست آمد که نشان دهنده کفایت نمونه‌برداری برای انجام دادن تحلیل عاملی اکتشافی است. همچنین چون فرض صفر آزمون بارتلت مبنی بر صفر بودن همبستگی میان همه گویه‌ها نیز رد شده (۰/۰۰۱ < sig)، میزان همبستگی میان گویه‌ها برای استخراج عوامل، مناسب است. پس از کنترل و تأیید این دو شرط و قبل از اجرای تحلیل عاملی، همبستگی میان گویه‌ها مورد بررسی قرار گرفت. نتایج حاکی از آن بود که همه گویه‌ها به جز گویه ۱۷، با یک یا چند گویه همبستگی معنادار دارند. بنابراین برای پیشگیری از اثر منفی حضور این گویه، ابتدا گویه ۱۷ (مادرم در حضور من درباره مدرسه بدگویی می‌کند) کنار گذاشته شد و سپس تحلیل عاملی با ۲۸ گویه باقیمانده انجام گرفت. بر اساس آزمون کتل، چهار عامل در تحلیل باقی ماندند و برای چرخش عاملها و تفسیر بارهای عاملی مورد بررسی قرار گرفتند. این عوامل قادرند در مجموع حدود ۵۲/۸٪ از واریانس متغیر مورد

اندازه‌گیری را تبیین نمایند که مقدار قابل توجهی است. برای معلوم‌شدن گویه‌های مربوط به چهار عامل اصلی، به دلیل همبستگی میان عوامل، از روش چرخش ابلیمین^۱ استفاده شد. با در نظر گرفتن چهار عامل، از مجموع ۲۹ گویه اولیه که برای پرسشنامه^۱ ادراک از مشارکت مادران در امور تحصیلی فرزندان^۲ در نظر گرفته شده بود، پنج گویه حذف شد و ۲۴ گویه در پرسشنامه نهایی باقی ماند. گویه ۱۷ به دلیل نداشتن همبستگی با گویه‌های دیگر، گویه‌های ۶ و ۹ به دلیل نداشتن بار عاملی بالا روی هیچ‌یک از عوامل استخراجی و گویه‌های ۱۰ و ۱۶ به دلیل تفاوت محتوایی با عوامل مزبور (علی‌رغم داشتن بار عاملی بالا روی برخی عوامل)، کنار گذاشته شدند. در نهایت چهار عامل با مجموع ۲۴ گویه به عنوان عوامل تشکیل‌دهنده پرسشنامه موردنظر شناخته شدند. بنابراین پرسشنامه ادراک از مشارکت مادران در امور تحصیلی فرزندان از چهار عامل «ارتباط مادر با معلم و مدرسه» (سؤالات ۳، ۶، ۱۵، ۱۶ و ۱۷)، «انتظارات مادر از فرزند» (سؤالات ۸، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۲۱، ۲۲ و ۲۳)، «مشارکت مبتنی بر خانه» (سؤالات ۱، ۲، ۵، ۹ و ۲۴) و «مشارکت مبتنی بر مدرسه» (سؤالات ۴، ۷، ۱۸، ۱۹ و ۲۰) اشیاع شده است. مقدار ضریب آلفای کرونباخ برای هر یک از این عوامل به ترتیب ۰/۷۸، ۰/۸۲، ۰/۷۷ و ۰/۷۳ محاسبه شده است (بخشی، ۱۳۹۴).

ب) مقیاس انگیزش تحصیلی: از مقیاس انگیزش تحصیلی والرند^۳ به منظور ارزیابی دلایل دانش‌آموزان برای ادامه تحصیلاتشان استفاده می‌شود. این مقیاس که دارای ۲۰ سوال است نسخه جدید مقیاس انگیزش تحصیلی والرند^۴ و همکاران (۱۹۹۲) است که بر اساس پیوستار انگیزشی دسی و رایان^۵ (۱۹۸۵) به پنج زیرمقیاس شامل انگیزش درونی (سؤالات ۲، ۷، ۱۲، ۱۷)، تنظیم درون‌فکنی شده (سؤالات ۵، ۱۰، ۱۵، ۲۰)، تنظیم همانند (سؤالات ۳، ۸، ۱۳، ۱۸)، تنظیم بیرونی (۱، ۶، ۱۱، ۱۶) و عدم انگیزش (۴، ۹، ۱۴، ۱۹) تقسیم می‌شود. این مقیاس در یک لیکرت ۶ درجه‌ای از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم درجه‌بندی شده است. ابتدای پرسشنامه سؤال «چرا به مدرسه می‌روید؟» مطرح شده است و در ادامه آن یکی از ۲۰ گویه خوانده می‌شود. گای^۶ و والرند (۲۰۰۷) روایی این پرسشنامه را بررسی و وجود پنج عامل را تأیید کرده‌اند. همچنین آنها مقدار ضریب آلفای کرونباخ را برای هر یک از عوامل به ترتیب ۰/۹۳، ۰/۷۸، ۰/۸۵، ۰/۶۴ و ۰/۸۵ گزارش کرده‌اند.

1. Direct Oblimin
2. Vallerand
3. Deci & Ryan
4. Guay

در ایران این مقیاس را باقری (۱۳۷۹) روی دانش آموزان دبیرستانی تهران اعتباریابی نموده و نشان داده است که ساختار هفت عاملی مقیاس تکرار نمی‌شود. اجرای تحلیل عاملی اکتشافی با روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی و چرخش ابلیمین مشخص نمود که مقیاس ترجمه شده AMS در جامعه دانش آموزان دبیرستانهای شهر تهران پنج عامل به دست می‌دهد. اعتبار یا همسانی درونی این مقیاس را دو پژوهشگر دیگر، حسینی (۱۳۹۳) و ساجدی (۱۳۹۴)، بررسی کرده‌اند. حسینی (۱۳۹۳) در پژوهش خود مقدار آلفای کرونباخ را برای هر یک از مؤلفه‌های انگیزش تحصیلی، به ترتیب ۰/۸۹، ۰/۷۰، ۰/۸۴، ۰/۶۴ و ۰/۸۶ گزارش کرده است. ساجدی نیز (۱۳۹۴) این ضرایب را در پژوهش خویش چنین به دست آورده است: ۰/۷۹، ۰/۶۵، ۰/۷۲، ۰/۶۹ و ۰/۸۲. در پژوهش حاضر نیز همسانی درونی ابزار فوق با روش آلفای کرونباخ برای هر یک از مؤلفه‌های انگیزش تحصیلی به ترتیب ۰/۸۷، ۰/۷۲، ۰/۶۳، ۰/۷۰ و ۰/۸۵ محاسبه شده است.

ج) خرده‌مقیاس خودکارآمدی تحصیلی برگرفته از پرسشنامه راهبردهای انگیزشی برای یادگیری: پرسشنامه راهبردهای انگیزشی برای یادگیری را پینتریچ و دی‌گروت^۱ (۱۹۹۰) ساخته‌اند. خرده‌مقیاس خودکارآمدی تحصیلی در بخش باورهای انگیزشی این پرسشنامه جای می‌گیرد و شامل هشت گویه (سؤالات ۲، ۶، ۹، ۱۰، ۱۲، ۱۴، ۱۹ و ۲۲) است که دانش‌آموزان بر اساس یک پیوستار پنج درجه‌ای لیکرت، از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم، به آن پاسخ می‌گویند. اعتبار این پرسشنامه را چندین پژوهشگر از جمله ولترز^۲ (۲۰۰۴) به نقل از برزگر و سعدی‌پور، (۱۳۹۱) و پینتریچ، اسمیت،^۳ گارسیا^۴ و مک‌کیچی^۵ (۱۹۹۳) تأیید کرده‌اند. پینتریچ و دی‌گروت (۱۹۹۰) ضریب اعتبار خرده‌مقیاس خودکارآمدی تحصیلی را با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۹ تعیین کرده‌اند. برزگر و سعدی‌پور (۱۳۹۱) نیز پایایی این خرده‌مقیاس را در نمونه‌ای ۳۸۰ نفری از دانش‌آموزان دبیرستانی سنجیده‌اند که ضریب ۰/۸۲ برای آن به دست آمده است. در پژوهش حاضر نیز در اجرای پرسشنامه روی نمونه ۶۰ نفری، همسانی درونی ابزار با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۵ محاسبه شده است.

پینتریچ و دی‌گروت (۱۹۹۰) در بررسی روایی پرسشنامه راهبردهای انگیزشی برای یادگیری، با روش تحلیل عاملی برای مقیاس باورهای انگیزشی سه عامل خودکارآمدی، ارزش‌گذاری درونی و

1. Pintrich & De Groot
2. Wolters
3. Smith
4. Garcia
5. Mckeachie

اضطراب امتحان و برای مقیاس راهبردهای یادگیری سه عامل راهبردهای شناختی، راهبردهای فراشناختی و راهبردهای مدیریت منابع را به دست آوردند. همچنین یاسمی نژاد، طاهری و گل محمدیان (۱۳۹۲) برای بررسی روایی این پرسشنامه، همبستگی آن را با پرسشنامه یادگیری خودتنظیمی پیزا^۱ (۲۰۰۰؛ به نقل از یاسمی نژاد و همکاران، ۱۳۹۲) محاسبه و مقدار همبستگی میان دو آزمون را ۰/۸۲ گزارش کردند.

یافته‌ها

در این بخش ابتدا اطلاعات گروه‌های نمونه بر اساس آمار توصیفی ارائه شده و سپس به تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آمار استنباطی پرداخته شده است.

جدول ۱: توزیع فراوانی گروه نمونه برحسب پایه تحصیلی

گروه‌های نمونه	پایه تحصیلی	فراوانی	مجموع	درصد	آماره ^۲ خی دو	سطح معناداری
گروه اول (مشارکت پایین)	اول دبیرستان	۱۸	۳۰	۶۰	۲/۳۹۱	۰/۳۰۳
	دوم دبیرستان	۶		۲۰		
	سوم دبیرستان	۶		۲۰		
گروه دوم (مشارکت بالا)	اول دبیرستان	۲۰	۳۰	۶۶/۷		
	دوم دبیرستان	۲		۶/۷		
	سوم دبیرستان	۸		۲۶/۷		

بر اساس داده‌های جدول ۱، مقدار آماره^۲ خی دو در سطح $P < ۰/۰۰۱$ معنادار نیست؛ بنابراین دو گروه از نظر پایه تحصیلی همتراز هستند.

جدول ۲: توزیع فراوانی گروه نمونه برحسب مدرک تحصیلی مادران

گروه‌های نمونه	مدرک تحصیلی مادر	فراوانی	مجموع	درصد	آماره ^۲ خی دو	سطح معناداری
گروه اول (مشارکت پایین)	ابتدایی	۱۰	۳۰	۳۳/۳	۶/۰۰۵	۰/۳۰۶
	راهنمایی	۴		۱۳/۳		
	دیپلم	۱۳		۴۳/۳		
	فوق دیپلم	۱		۳/۳		
	لیسانس	۲		۶/۷		
	فوق لیسانس	۰		۰		
	دکتری	۰		۰		
حوزوی	۰	۰				

۳۰/۳	۹	ابتدایی	
۱۰	۳	راهنمایی	
۲۶/۷	۸	دبیلیم	
۶/۷	۲	فوق دبیلیم	گروه دوم
۱۶/۷	۵	لیسانس	(مشارکت بالا)
۱۰	۳	فوق لیسانس	
۰	۰	دکتری	
۰	۰	حوزوی	

جدول ۲ فراوانی و درصد گروه نمونه را بر اساس مدرک تحصیلی مادران آنها نشان می‌دهد. همچنین در این جدول آماره‌ی χ^2 دو گزارش شده‌است که نشان‌دهنده‌ی عدم تفاوت معنادار میان دو گروه از نظر مدرک تحصیلی مادران است. بنابراین دو گروه از نظر این متغیر نیز همتراز هستند.

جدول ۳: توزیع فراوانی و درصد گروه‌های نمونه بر اساس وضعیت اشتغال مادران

گروه‌های نمونه	وضعیت اشتغال مادر	فراوانی	مجموع	درصد	آماره‌ی χ^2 دو	سطح معناداری
گروه اول	تمام وقت	۱		۳/۳		
(مشارکت پایین)	پاره وقت	۸		۲۶/۷		
	بیکار	۲۱	۳۰	۷۰		
	بازنشسته	۰		۰		
				۰/۰۸۳	۰/۰۹۵	
گروه دوم	تمام وقت	۱		۳/۳		
(مشارکت بالا)	پاره وقت	۹		۲۸/۳		
	بیکار	۲۰	۳۰	۶۶/۷		
	بازنشسته	۰		۰		

بر اساس داده‌های جدول ۳ آماره‌ی χ^2 دو در سطح $P < 0/001$ معنادار نیست. بنابراین دو گروه از نظر وضعیت اشتغال مادر تفاوت معنادار ندارند و همتراز هستند.

جدول ۴: آماره‌های توصیفی متغیرهای وابسته

گروه‌ها	متغیر	مؤلفه‌ها	میانگین	انحراف معیار	تعداد (n)
	پیشرفت تحصیلی	----	۱۷/۸۷	۱/۴	
		انگیزش درونی	۱۹/۳	۳/۴	
		تنظیم همانند شده	۱۶/۵	۴/۵	
گروه اول	انگیزش تحصیلی	تنظیم درون فکنی شده	۲۰/۷	۲/۶	۳۰
(مشارکت پایین)		تنظیم بیرونی	۱۹/۹	۲/۵	
		عدم انگیزش	۱۰/۱	۵/۳	
	خودکارآمدی تحصیلی	----	۳۰/۵	۴/۴	

گروهها	متغیر	مؤلفه‌ها	میانگین	انحراف معیار	تعداد (n)
گروه دوم (مشارکت بالا)	انگیزش تحصیلی	پیشرفت تحصیلی	۱۸/۰۵	۱/۷	۳۰
		انگیزش درونی	۲۱/۹۳	۳/۴	
		تنظیم همانندشده	۲۰/۴	۳/۲	
		تنظیم درون فکنی شده	۲۲/۳	۲/۳	
		تنظیم بیرونی	۲۲/۵	۲/۳	
		عدم انگیزش	۶/۷	۳/۵	
		خودکارآمدی تحصیلی	۳۴/۹۶	۳/۷	

به منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش از روش تجزیه و تحلیل واریانس چند متغیری استفاده شد. ابتدا مفروضه‌های استفاده از این روش مورد بررسی قرار گرفت.

۱. همگنی ماتریسهای واریانس- کواریانس: روش استاندارد برای ارزیابی برابری ماتریسهای کواریانس، آزمون ام‌باکس است. چنانچه این آزمون معنادار شد، به معنای ناهمگنی یا نابرابری ماتریسهاست. بنابراین برای استفاده از تحلیل واریانس چندمتغیره، بایستی آزمون ام‌باکس معنادار نباشد. آماره لوین نیز برای بررسی همگنی واریانسهای گروهها در تک تک متغیرهای وابسته گزارش می‌شود.

جدول ۵: بررسی همگنی ماتریسهای واریانس- کواریانس متغیرهای وابسته با استفاده از آزمون ام‌باکس

آماره ام‌باکس	F	df ₁	df ₂	سطح معناداری
۳۵/۶۵۵	۱/۰۹۸	۲۸	۱۰۲۸۷/۳۱۷	۰/۳۲۸

جدول ۶: بررسی همگنی واریانس متغیرهای وابسته با استفاده از آزمون لوین

متغیر	F	df ₁	df ₂	سطح معناداری
پیشرفت تحصیلی	۱/۹۱۰	۱	۵۵	۰/۱۷۳
انگیزش درونی	۰/۰۶۰	۱	۵۵	۰/۸۰۷
تنظیم همانند شده	۱/۱۹۰	۱	۵۵	۰/۲۸۰
تنظیم درون فکنی شده	۲/۲۳۱	۱	۵۵	۰/۱۴۱
تنظیم بیرونی	۱/۰۰۷	۱	۵۵	۰/۳۲۰
عدم انگیزش	۶/۲۰۴	۱	۵۵	۰/۰۱۶
خودکارآمدی تحصیلی	۰/۲۹۵	۱	۵۵	۰/۵۸۹

بر اساس نتایج ارائه شده در جدول ۵، F حاصل برای شاخص ام‌باکس متغیرهای پژوهش در سطح $P < ۰/۰۵$ معنادار نیست. به بیان دیگر فرض همگنی ماتریسهای واریانس- کواریانس متغیرها برقرار است. همچنین نتایج جدول ۶ نشان می‌دهد که F حاصل برای مؤلفه‌های انگیزش تحصیلی، خودکارآمدی تحصیلی و پیشرفت تحصیلی در سطح $P < ۰/۰۱$ معنادار نیست. به بیان دیگر فرض همگنی واریانسها نیز برقرار است.

۲. نرمال بودن چندمتغیری متغیرهای وابسته: یکی از روشهای بررسی نرمال بودن، محاسبه کجی و کشیدگی است. کجی معیاری از تقارن یا عدم تقارن تابع و کشیدگی نشان‌دهنده ارتفاع آن است. در حالت کلی چنانچه ضرایب کجی و کشیدگی در بازه (+۱ تا -۱) و حتی (+۲ تا -۲) باشند، داده‌ها از توزیع نرمال برخوردارند (میرز، گامست و گارینو، ۱۳۹۱). ضرایب کجی و کشیدگی بیشتر متغیرهای مورد مطالعه در بازه (+۱ تا -۱) و تعدادی نیز در بازه (+۲ تا -۲) واقع شدند که از توزیع نرمال فاصله زیادی نداشتند.

۳. برقراری همبستگی متوسط و رابطه خطی میان جفت متغیرهای وابسته: برای بررسی این مورد، آزمون کرویت بارتلت اجرا می‌شود و چنانچه به لحاظ آماری معنادار باشد، به معنای وجود همبستگی کافی میان متغیرهای وابسته است. نتایج آزمون کرویت بارتلت نشان داد که همبستگی لازم میان متغیرهای وابسته (انگیزش تحصیلی، خودکارآمدی تحصیلی و پیشرفت تحصیلی) وجود دارد ($P < 0/001$). بنابراین همه پیش‌فرضهای تحلیل واریانس چندمتغیری برقرار بوده و می‌توان برای آزمون فرضیه‌ها، از این روش استفاده کرد. خلاصه نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های آماری در جدول ۷ ارائه شده است.

جدول ۷: نتایج تحلیل واریانس چندمتغیری

سطح معناداری	F	ارزش	آزمون
۰/۰۰۱	۴/۳۳۵ ^b	۰/۳۸۲	اثر پیلایی
۰/۰۰۱	۴/۳۳۵ ^b	۰/۶۱۸	لامبدای ویلکز
۰/۰۰۱	۴/۳۳۵ ^b	۰/۶۱۹	اثر هاتلینگ
۰/۰۰۱	۴/۳۳۵ ^b	۰/۶۱۹	بزرگترین ریشه روی

نتایج جدول ۷ حاکی از آن است که مقدار F چندمتغیری در سطح $P < 0/001$ معنادار است. به بیان دیگر دانش‌آموزان دو گروه حداقل در یکی از متغیرهای انگیزش تحصیلی، خودکارآمدی تحصیلی و پیشرفت تحصیلی از یکدیگر متفاوت‌اند. با توجه به معناداری F چندمتغیری، نتایج حاصل از آزمون تحلیل واریانس تک‌متغیری در جدول ۸ ارائه می‌شود.

جدول ۸: نتایج تحلیل واریانس تک‌متغیری

متغیر وابسته	درجه آزادی	مجموع مجزورات	F	سطح معناداری
پیشرفت تحصیلی	۱	۰/۴۳۳	۰/۱۷۵	۰/۶۷۷
انگیزش درونی	۱	۸۰/۳۴۴	۷/۰۳۱	۰/۰۱۰
تنظیم همانندشده	۱	۴۱/۲۴۸	۷/۲۴۹	۰/۰۰۹
تنظیم درون‌فکنی شده	۱	۲۲۰/۸۲۰	۱۴/۸۵۶	۰/۰۰۱
تنظیم بیرونی	۱	۸۸/۲۰۳	۱۴/۲۱۷	۰/۰۰۱
عدم انگیزش	۱	۱۹۲/۶۰۰	۹/۳۳۷	۰/۰۰۳
خودکارآمدی تحصیلی	۱	۲۴۹/۳۴۹	۱۴/۸۴۸	۰/۰۰۱

نتایج جدول ۸ نشان می‌دهد که F محاسبه‌شده برای همه مؤلفه‌های انگیزش تحصیلی در سطح $P < 0/01$ معنادار است؛ یعنی تفاوت انگیزش تحصیلی دو گروه از نظر آماری معنادار است. با توجه به میانگین دو گروه، دخترانی که مشارکت مادران آنها در امور تحصیلی بیشتر بوده‌است از انگیزش تحصیلی بیشتری نسبت به دختران مادران با مشارکت کمتر برخوردارند. بنابراین فرضیه اول پژوهش تأیید می‌شود. همچنین با توجه به نتایج جدول ۸ می‌توان گفت F محاسبه‌شده برای خودکارآمدی تحصیلی در سطح $P < 0/001$ معنادار است؛ به بیان دیگر تفاوت خودکارآمدی تحصیلی دو گروه از نظر آماری معنادار است. با توجه به میانگین دو گروه، دخترانی که مشارکت مادران آنها در امور تحصیلی بیشتر بوده‌است از خودکارآمدی تحصیلی بیشتری نسبت به دختران مادران با مشارکت کمتر برخوردارند. بنابراین فرضیه دوم پژوهش نیز تأیید می‌شود.

فرضیه سوم پژوهش می‌گوید که پیشرفت تحصیلی فرزندان مادران با مشارکت بالا و پایین متفاوت است. چنانچه از جدول ۸ پیداست، مقدار F محاسبه‌شده برای پیشرفت تحصیلی معنادار نیست. بنابراین میان دو گروه دختران مادران با مشارکت بالا و پایین تفاوتی معنادار از نظر پیشرفت تحصیلی وجود ندارد و بنابراین فرضیه سوم پژوهش رد می‌شود. بدین ترتیب، یافته‌ها نشان می‌دهند که فرضیه‌های پژوهش، به‌جز فرضیه سوم، از نظر آماری مورد تأییدند.

بحث و نتیجه‌گیری

نتیجه مطالعه حاضر نشان می‌دهد که تفاوت دو گروه نمونه در همه مؤلفه‌های انگیزش تحصیلی در سطح $P < 0/01$ از نظر آماری معنادار است. همانطور که از اطلاعات جدول ۸ مشخص می‌شود دو گروه از نظر انگیزش درونی، انگیزش بیرونی (شامل تنظیم بیرونی، تنظیم درون‌فکنی شده و تنظیم همانندسازی شده) و عدم انگیزش دارای تفاوت معنادارند. در نتیجه دختران مادران با مشارکت بالا، انگیزش درونی و بیرونی بیشتری نسبت به دختران مادران با مشارکت پایین

دارند. همچنین عدم انگیزش دخترانِ مادران با مشارکت پایین از دخترانِ مادران با مشارکت بالا بیشتر است. با توجه به تفاوت معنادار دو گروه در همه مؤلفه‌های انگیزش تحصیلی، این نتیجه حاصل می‌شود که انگیزش تحصیلی دخترانِ مادران با مشارکت بالا در سطح $P < 0/01$ به‌طور معناداری بیشتر از انگیزش تحصیلی دخترانِ مادران با مشارکت پایین است و این همان نتیجه‌ای است که فن و ویلیامز (۲۰۱۰) در پژوهشی روی دانش‌آموزان دبیرستانی نشان دادند. آنها در بررسی مطالعات طولی آموزشی^۱ از سال ۲۰۰۲ تا سال ۲۰۱۰ در پی تأثیر ابعاد مختلف همکاری والدین بر انگیزش دانش‌آموزان بودند.

فیگر و بروستر^۲ (۱۹۹۹) معتقدند که همکاری والدین دارای منافی برای فرزندان، والدین و همین‌طور کادر مدرسه است و فهرستی از این منافع را مطرح کرده‌اند. در فهرست آنها، یکی از منافع مهم همکاری والدین در امور تحصیلی که عاید فرزند می‌شود، انگیزش تحصیلی بیشتر است.

همان‌طور که گفته شد شواهد پژوهشی همسو با این فرضیه اندک است اما بر اساس مبانی نظری می‌توان آن را تبیین نمود. در مدل همکاری و همراهی والدینی که هوور-دمپسی و ساندرل^۳ (۱۹۹۷) مطرح کرده اند، وقتی که والدین برای مشارکت دعوت می‌شوند و تصمیم به مشارکت می‌گیرند، نوعی از مشارکت را برای خود برمی‌گزینند و در بالاترین سطح، مشارکت آنها به دستاوردهای دانش‌آموز منجر می‌شود. از جمله این دستاوردها احساس کارآمدی شخصی برای انجام درست تکالیف است. دانش‌آموزانی که احساس کارآمدی در انجام دادن یک تکلیف دارند، در مقایسه با دانش‌آموزانی که نسبت به قابلیت‌های یادگیری خود شک و تردید دارند تا سطح بالاتری پیشرفت می‌کنند، برای یادگیری آمادگی بیشتری دارند، با جدیت بیشتری فعالیت می‌کنند و استقامت بیشتری دارند (کبیری، ۱۳۸۶). از آنجایی که یافته‌ها حاکی از ارتباط مثبت خودکارآمدی با انگیزش تحصیلی است (ساراکالوگلو و دینچر^۴، ۲۰۰۹؛ باغانی و دهقانی‌نیشابوری، ۱۳۹۰؛ بنی‌اسدی و پورشافعی، ۱۳۹۱؛ میکائیلی‌منبع، فتحی، شهودی و زندی، ۱۳۹۴؛ آلتون‌سوی، چیمین، اکیجی، آتیک و گوکمن^۵، ۲۰۱۰) و بهبود خودکارآمدی می‌تواند سبب بهبود انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان شود (روحی و همکاران، ۱۳۹۲)، می‌توان گفت که طبق مدل همکاری و همراهی والدینی،

1. Educational Longitudinal Study
2. Fager & Brewster
3. Hoover-Dempsey & Sandler
4. Saracaloğlu & Dinçer
5. Altunsoy, Çimen, Ekici, Atik & Gökmen

همکاری والدین در نهایت به افزایش انگیزه تحصیلی دانش‌آموز منجر می‌شود. پس مدل همکاری و همراهی والدینی مؤید فرضیه اول است.

یافته دیگر این پژوهش حاکی از تأیید فرضیه دوم است. به این معنا که خودکارآمدی تحصیلی فرزندانِ مادران با مشارکت بالا در سطح $P < 0/001$ به‌طور معناداری بیشتر از خودکارآمدی تحصیلی فرزندانِ مادران با مشارکت پایین است. این یافته نیز همسو با نتایجی است که آکینلولو^۱ (۲۰۰۵) در پژوهش خود روی ۲۵۰ نفر از والدین و دانش‌آموزان جدیدالورود مقطع متوسطه کسب کرد. وی نشان داد که متغیر همکاری والدین بر خودکارآمدی تحصیلی فرزندان اثر می‌گذارد.

شواهد پژوهشی دیگر مبنی بر تأیید این فرضیه، پژوهش فن و ویلیامز (۲۰۱۰) روی دانش‌آموزان دبیرستانی است که به همین نتیجه دست یافتند. این محققان نشان دادند که ارتباط والدین با مدرسه، تأثیر مثبت ویژه‌ای بر خودکارآمدی در ریاضیات و زبان انگلیسی دارد. همچنین پژوهش اونابامیرو، امورویی، سوینگبی و روسیجی^۲ (۲۰۱۳) روی چهارصد دانش‌آموز ایالت لاگوس نیجریه با هدف کشف عوامل روانی-اجتماعی پیش‌بینی‌کننده خودکارآمدی تحصیلی، نشان داد که همکاری والدین یکی از مهم‌ترین این عوامل است. همچنین پژوهش‌ها حاکی از اثر مثبت همکاری والدین بر عزت‌نفس است (هانی و فین، ۲۰۱۰). عزت‌نفس به‌عنوان یک متغیر شناختی و تصور فرد از خود و توان خود مطرح می‌شود. ویلیام جیمز عزت‌نفس را به معنای درک و دریافت جایگاه و منزلت خود می‌داند (حسینی‌نسب و وجدان‌پرست، ۱۳۸۱). استنک (۱۹۷۲)؛ به نقل از شهسواری، ۱۳۷۶) نشان داد که وقتی که عزت‌نفس بالا می‌رود، فرد میزان فعالیت خود را افزایش می‌دهد و احساس توانایی خود را در مواجهه با مشکلات و انجام دادن وظایف محوله در سطح بالا ارزیابی می‌کند. چنانچه می‌دانیم، خودکارآمدی چیزی غیر از این نیست.

معمولاً والدین انتظارات بالایی از فرزندانشان دارند. آرزوی اکثر والدین این است که فرزندانشان از زندگی فوق‌العاده‌ای برخوردار باشند. آنها برای برآورده‌شدن انتظارات خود، در جهت حمایت از فرزندشان هر کاری انجام می‌دهند (آکینلولو، ۲۰۰۵). در واقع می‌توان گفت وقتی که والدین، صرف‌نظر از وضعیت اقتصادی، سطح تحصیلات، نژاد و غیره با فرزند خود در امور تحصیلی مشارکت دارند، نشان می‌دهند که آموزش او برایشان مهم است و آنها در هر حال او را حمایت می‌کنند. یک پیامد مثبت چنین مشارکتی می‌تواند این باشد که فرزندان اهداف آموزشی

1. Akinlolu

2. Onabamiro, Omoruyi, Soyngbe & Rosiji

بالا تری را انتخاب کنند و احساس بهتری نسبت به توانایی خود برای دستیابی به این اهداف داشته باشند (فن و ویلیامز، ۲۰۱۰).

در بررسی فرضیه سوم پژوهش، یافته‌ها حاکی از رد این فرضیه است. به عبارت دیگر میان فرزندانِ مادران با مشارکت بالا و مشارکت پایین از نظر پیشرفت تحصیلی تفاوت معنادار وجود ندارد. این یافته ناهمسو با یافته‌های سایر محققان از جمله هرمن و یه^۱ (۱۹۸۳) است. آنها نشان دادند که مشارکت و همکاری والدین با مدرسه به‌طور مستقیم و ارتباط والدین با مدرسه به‌طور غیرمستقیم، پیش‌بینی‌کننده پیشرفت تحصیلی فرزندان است. محققان دیگری همچون رینولدز و گیل^۲ (۱۹۹۴)، فیورشتاین^۳ (۲۰۰۰)، فن (۲۰۰۱)، رحمن (۲۰۰۱) و هانی و فین (۲۰۱۰) نیز در تحقیقات خود نشان دادند که مشارکت اولیا بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر مثبت می‌گذارد. گروولنیک و اسلویاچک^۴ (۱۹۹۴) نیز در مدل فرضی خود، ارتباط میان ابعاد همکاری والدین و نمرات مدرسه را مورد بررسی قرار دادند و نشان دادند که این ابعاد با میانجیگری متغیرهای خودتنظیمی، شایستگی و کنترل ادراک‌شده بر نمرات مدرسه اثر غیرمستقیم دارند. رد فرضیه سوم به خلاف انتظار محقق نیز هست چرا که پژوهشها از جمله پژوهش باغانی و دهقانی‌نیشابوری (۱۳۹۰) نشان داده است که متغیرهای انگیزش و خودکارآمدی تحصیلی می‌توانند به‌طور مستقیم پیشرفت تحصیلی را پیش‌بینی کنند. بنابراین با توجه به تأیید دو فرضیه قبل و اینکه دخترانِ مادران با مشارکت بالا، انگیزش و خودکارآمدی تحصیلی بیشتری نسبت به دخترانِ مادران با مشارکت پایین دارند، انتظار می‌رفت که پیشرفت تحصیلی دو گروه نیز دارای تفاوت معنادار می‌بود.

در تبیین این یافته که متناقض با یافته سایر پژوهشگران است، می‌توان معتبر نبودن معدلها را در نظر گرفت. به این معنا که شاید اگر یک آزمون پیشرفت تحصیلی استاندارد مورد استفاده قرار می‌گرفت نتیجه متفاوتی حاصل می‌شد. آزمونهای پیشرفت تحصیلی فعلی با دقت طراحی، اجرا و نمره‌گذاری نمی‌شوند و این یکی از محدودیتهای پژوهشهایی از این دست است. این در حالی است که در پژوهشهای خارج از کشور که این فرضیه مورد تأیید قرار گرفته است، از آزمونهای استاندارد برای ارزیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان استفاده شده است.

پیشنهادهای پژوهشی

در این بخش پیشنهادهایی برای اجرای پژوهشهایی در آینده ارائه می‌شود:

1. Herman & Yeh
2. Reynolds & Gill
3. Feuerstein
4. Grolnick & Slowiaczek

۱. اعتباریابی پرسشنامه «ادراک از مشارکت مادران در امور تحصیلی فرزندان» روی دانش آموزان دوره ابتدایی و دوره اول متوسطه.
۲. اعتباریابی پرسشنامه «ادراک از مشارکت مادران در امور تحصیلی فرزندان» روی دانش آموزان پسر دوره‌های مختلف تحصیلی.
۳. بررسی نقش همکاری والدین در امور تحصیلی فرزندان در سایر سازه‌های روانی تربیتی و تحصیلی و در گروه‌های سنی مختلف.
۴. با توجه به یافته‌های این پژوهش در زمینه تأثیر مشارکت مادران بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، که متناقض با یافته‌های سایر پژوهش‌هاست، پیشنهاد می‌شود این موضوع در پژوهش‌های آتی مورد بررسی مجدد قرار گیرد.
۵. انجام دادن پژوهش حاضر با روش‌های تحقیقی غیر از علی-مقایسه‌ای (مانند روش همبستگی) با کنترل برخی متغیرهای مؤثر بر پیشرفت، انگیزش و خودکارآمدی تحصیلی.

پیشنهاد‌های کاربردی

- در زیر برخی پیشنهاد‌های کاربردی که از نتایج این پژوهش برآمده است، ارائه می‌شود:
۱. از آنجایی که مسئولان مدارس نقشی بسیار اساسی در جلب اعتماد و همکاری والدین دارند، لذا برگزاری کارگاه‌ها و جلسات آموزشی ویژه این افراد، مفید خواهد بود. در این جلسات جلب همکاری والدین باید به منزله یک وظیفه برای مسئولان تعریف شود.
  ۲. با توجه به نتایج به دست آمده از پژوهش حاضر در زمینه اثرات مشارکت مادران، پیشنهاد می‌شود که مشاوران، مدیران، معلمان و دست‌اندرکاران آموزش و پرورش تشویق جدی والدین به مشارکت در امور تحصیلی فرزندان و ارتباط بیشتر با مدرسه را در دستور کار خود قرار دهند.
  ۳. مدیران از مشارکت اولیا استقبال کنند و از نظرات سازنده آنان در تصمیم‌گیریها و برنامه‌ریزیهای مدرسه بهره بگیرند.

محدودیت‌های پژوهش

در این بخش به محدودیت‌هایی که در اجرا و به‌کارگیری نتایج پژوهش وجود دارد، اشاره می‌شود:

۱. این مطالعه روی گروهی از دختران شهر بیرجند انجام شده‌است، بنابراین در تعمیم دادن نتایج آن به سایر فرهنگها و جوامع باید با احتیاط عمل کرد.

۲. عدم وجود آزمون استاندارد پیشرفت تحصیلی و دشواری آگاهی از معدل دقیق دانش‌آموزان از محدودیت‌های دیگر این پژوهش بود.
۳. در پژوهش حاضر، دو گروه نمونه بر اساس برخی ویژگی‌های مؤثر بر متغیرهای وابسته (یعنی پیشرفت، انگیزش و خودکارآمدی تحصیلی) همتراز شدند. با وجود این احتمال دخالت عوامل دیگر از جمله هوش و استعداد که امکان همترازی آنها مقدور نبود، وجود دارد.

منابع

- باقری، ناصر. (۱۳۷۹). *هنجار یابی مقیاس انگیزش تحصیلی بین دانش‌آموزان دبیرستان‌های شهر تهران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تربیت معلم.
- باغانی، مریم و دهقانی‌نیشابوری، محسن. (۱۳۹۰). بررسی تأثیر انگیزش تحصیلی، خودکارآمدی و رویکردهای مطالعه بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. در *مجموعه مقالات اولین همایش ملی یافته‌های علوم شناختی در تعلیم و تربیت* (ص ۱۲۵-۱۱۳). مشهد، آذرماه ۱۳۹۰، دانشگاه فردوسی مشهد.
- بخشی، فرزانه. (۱۳۹۴). *مقایسه پیشرفت، انگیزش و خودکارآمدی تحصیلی دختران دو گروه از مادران با مشارکت بالا و پایین*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه بیرجند.
- بفرویی، کاظم و سعیدی‌پور، اسماعیل. (۱۳۹۱). مدل‌یابی روابط بین باورهای معرفت‌شناختی، خودکارآمدی تحصیلی، خودنظم‌دهی فراشناختی و پردازش عمیق با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستان. *فصلنامه تازه‌های علوم شناختی*، ۱۴(۱)، ۵۳-۶۶.
- بنی‌اسدی، علی و پورشافعی، هادی. (۱۳۹۱). نقش انگیزش و خودکارآمدی تحصیلی و رویکردهای مطالعه در پیشرفت ریاضی دانش‌آموزان رشته‌های علوم تجربی و ریاضی مقطع متوسطه شهر قانن. *اندیشه‌های نوین تربیتی*، ۸(۴)، ۸۱-۱۰۲.
- بهبودی، هایده. (۱۳۸۷). اهمیت مشارکت والدین در فعالیت‌های مدرسه. *تعلیم و تربیت استثنایی*، ۸۷(۸۷)، ۶۵-۷۰.
- حسینی، مسعود. (۱۳۹۳). *نقش واسطه‌ای عزت‌نفس تحصیلی در رابطه بین ادراک از صمیمیت معلم و انگیزش تحصیلی در دانش‌آموزان متوسطه شهر نهبندان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قوچان.
- حسینی‌نسب، سیدداود و وجدان‌پرست، حسین. (۱۳۸۱). بررسی رابطه عزت‌نفس با پیشرفت تحصیلی دانشجویان علوم پایه و علوم انسانی مراکز تربیت معلم. *نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی تبریز*، ۴۵(۱۸۴-۱۸۳)، ۱۰۱-۱۲۶.
- دلاور، علی. (۱۳۸۹). *روش تحقیقی در روان‌شناسی و علوم تربیتی*. تهران: نشر ویرایش.
- روحی، قنبر؛ آسایش، حمید؛ بطحایی، سید احمد؛ شعوری بیدگلی، علیرضا؛ بالده، محمدتقی و رحمانی، حسین. (۱۳۹۲). ارتباط خودکارآمدی و انگیزه تحصیلی در بین گروهی از دانشجویان علوم پزشکی. *مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی یزد*، ۸(۱)، ۴۵-۵۱.
- ساجدی، زهرا. (۱۳۹۴). *نقش واسطه‌ای عزت‌نفس در رابطه بین ادراک از جو خانواده و انگیزش تحصیلی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قوچان.
- سامانی، سیامک و صادق‌زاده، مرضیه. (۱۳۸۸). ساخت مقیاس مشارکت والدین برای کودکان پیش‌دستانی. *مطالعات آموزش و یادگیری دانشگاه شیراز (علوم اجتماعی و انسانی سابق)*، ۱(۲)، ۵۹-۷۵.
- شانک، دال و پاچارس، فرانک. (۱۳۸۶). تحول خودکارآمدی تحصیلی، ترجمه مسعود کبیری. *مدارس*، ۱(۱)، ۷۸-۸۳.
- شجاعی، غلام. (۱۳۷۵). بررسی میزان به‌کارگیری اهداف انجمن‌های اولیا و مربیان از دیدگاه مدیران، اولیا و اعضای انجمن‌های اولیا و مربیان در مدارس متوسطه نظری شهرستان بهبهان به منظور افزایش کارایی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان، دانشکده علوم تربیتی.
- شهسواری، محمدرضا. (۱۳۷۶). رابطه عزت‌نفس با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان. *تربیت*، ۱۳(۶)، ۴۴-۴۵.

- عباس‌زاده، محمد؛ عزیززاده‌اقدم، محمدباقر و کوهی، کمال. (۱۳۸۷). عوامل اجتماعی - فردی مؤثر بر انگیزش تحصیلی در دانش‌آموزان مقطع متوسطه. *مطالعات جامعه‌شناسی*، ۱(۱)، ۴۳-۶۶.
- غلام‌علی‌لواسانی، مسعود؛ خضری‌آذر، هیمین؛ امانی، جواد و مال‌احمدی، احسان. (۱۳۸۹). نقش خودکارآمدی تحصیلی و اهداف پیشرفت در تندرستی، اضطراب و افسردگی دانشجویان. *مجله روانشناسی*، ۱۴(۴)، ۴۱۷-۴۳۲.
- فرگوسن، شری و مازین، لارنس ای. (۱۹۴۸). *قدرت والدین: برنامه‌ای برای کمک به موفقیت تحصیلی فرزندان*، ترجمه نسرین پارسا (۱۳۸۲). تهران: انجمن اولیا و مربیان.
- گال، مردیت؛ بورگ، والتر و گال، جوئیس (۱۳۸۳). *روشهای تحقیق کمی و کیفی در علوم تربیتی و روانشناسی*، ترجمه احمدرضا نصر و همکاران. تهران: سمت.
- میرز، لاورنس اس؛ گامست، گلن و گارینو، ا. جی. (۱۳۹۱). *پژوهش چند متغیری کاربردی (طرح و تفسیر)*، ترجمه حسن پاشا شریفی و همکاران. تهران: انتشارات رشد.
- میکاییلی‌منبع، فرزانه؛ فتحی، گونا؛ شهودی، مریم و زندی، خلیل. (۱۳۹۴). تحلیل روابط بین امید، خودکارآمدی، انگیزش و تشنگرها با سازگاری تحصیلی در میان دانشجویان کارشناسی دانشگاه ارومیه. *اندیشه‌های نوین تربیتی*، ۱(۱)، ۵۷-۷۸.
- یاسمی‌نژاد، پریسا؛ طاهری، مرضیه و گل‌محمدیان، محسن. (۱۳۹۲). رابطه خودتنظیمی با انگیزش پیشرفت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه شهر تهران. *پژوهشهای آموزش و یادگیری*، ۲۰(۳)، ۳۲۵-۳۳۸.
- یزدخواستی، بهجت و عباس‌زاده، محمد. (۱۳۸۶). بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت والدین دانش‌آموزان در امور مدرسه‌ای دانش‌آموزان مقطع متوسطه استان آذربایجان شرقی. *مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهیدچمران اهواز*، ۱۴(۳)، ۴۵-۶۲.
- Akinlolu, D. (2005). Parental involvement, interest in schooling and school environment as predictors of academic self-efficacy among fresh secondary school students in Oyo State, Nigeria. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 3(1), 163-180.
- Altunsoy, S., Çimen, O., Ekici, G., Atik, A., & Gökmen, G. (2010). An assessment of the factors that influence biology teacher candidates' levels of academic self-efficacy. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 2377-2382. DOI: 10.1016/j.sbspro.2010.03.340
- Bandura, A. (1989). Social cognitive theory. In R. Vasta (Ed.), *Annals of Child Development: Six theories of child development* (Vol. 6, pp. 1-60). Greenwich, CT: JAI Press.
- Clark, M. H., & Schroth, C. A. (2010). Examining relationships between academic motivation and personality among college students. *Learning and Individual Differences*, 20(1), 19-24. DOI:10.1016/j.lindif.2009.10.002
- Coley, R. L. (2001). (In)visible men: Emerging research on low-income, unmarried, and minority fathers. *American Psychologist*, 56(9), 743-753. DOI: 10.1037//0003-066X.56.9.743.
- Considine, G., & Zappalà, G. (2002). The influence of social and economic disadvantage in the academic performance of school students in Australia. *Journal of Sociology*, 38(2), 129-148.

- Coots, J. J. (1998). Family resources and parent participation in schooling activities for their children with developmental delays. *The Journal of Special Education*, 31(4), 498-520.
- David, M. E., Ball, S. J., Davies, J., & Reay, D. (2003). Gender issues in parental involvement in student choices of higher education. *Gender and Education*, 15(1), 21- 36. DOI: 10.1080/0954025032000042121
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Springer.
- Desimone, L. (1999). Linking parent involvement with student achievement: Do race and income matter?. *The Journal of Educational Research*, 93(1), 11-30.
- Domina, T. (2005). Leveling the home advantage: Assessing the effectiveness of parental involvement in elementary school. *Sociology of Education*, 78(3), 233-249.
- Epstein, J. L., & Dauber, S. L. (1991). School programs and teacher practices of parent involvement in inner-city elementary and middle schools. *The Elementary School Journal*, 91(3), 289-305.
- Epstein, J. L., Sanders, M.G., Simon, B. S., Salinas, K. C., Jansorn, N. R., & Van Voorhis, F. L. (2002). *School, family, and community partnerships: Your handbook for action*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Fager, J., & Brewster, C. (1999). *Parent partners: Using parents to enhance education*. Portland, OR: Northwest Regional Educational Laboratory.
- Fan, X. (2001). Parental involvement and students' academic achievement: A growth modeling analysis. *The Journal of Experimental Education*, 70(1), 27-61.
- Fan, W., & Williams, M. C. (2010). The effects of parental involvement on students' academic self-efficacy, engagement and intrinsic motivation. *Educational Psychology*, 30(1), 53-74.
- Fantuzzo, J., McWayne, C.M., Perry, M. A., & Childs, S. (2004). Multiple dimensions of family involvement and their relations to behavioral and learning competencies for urban, low-income children. *School Psychology Review*, 33(4), 467-480.
- Feuerstein, A. (2000). School characteristics and parent involvement: Influences on participation in children's schools. *The Journal of Educational Research*, 94(1), 29-40.
- Funkhouser, J. E., Gonzales, M. R., & Moles, O. C. (1997). *Family involvement in children's education: Successful local approaches*. Office of Educational Research and Improvement, U.S. Department of Education.
- Georgiou, S.N. (1996). Parental involvement: Definition and outcomes. *Journal of Social Psychology of Education*, 1(3), 189-209.
- Goodall, J., & Montgomery, C. (2014). Parental involvement to parental engagement: A continuum. *Educational Review*, 66(4), 399-410. DOI:10.1080/00131911.2013.781576
- Grolnick, W. S., & Slowiaczek, M. L. (1994). Parents' involvement in children's schooling: A multidimensional conceptualization and motivational model. *Child Development*, 65(1), 237-252.

- Hanni, D. M., & Phippen, H. (2010). *Parental involvement in the classroom*. Master's degree thesis. The State University of New York at Potsdam.
- Herman, J.L., & Yeh, J.P. (1983). Some effects of parent involvement in schools. *The Urban Review*, 15(1), 11-17. <https://doi.org/10.1007/BF01112339>
- Hoover-Dempsey, K.V., & Sandler, M. H. (1997). Why do parents become involved in their children's education?. *Review of Educational Research*, 67(1), 3-42.
- Onabamiro, A.A., Omoruyi, A.A., Soyngbe, A.A., & Rosiji, C.O. (2013). Psycho social factors predicting secondary school students' academic self-efficacy in Lagos State, Nigeria. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, 2(4), 10-17.
- Pintrich, P. R., & De Groot, E. V. (1990). Motivational and self-regulated learning components of classroom academic performance. *Journal of Educational Psychology*, 82(1), 33-40.
- Pintrich, P. R., Smith, D.A. F., Garcia, T., & Mckeachie, W.J. (1993). Reliability and predictive validity of the Motivated Strategies for Learning Questionnaire (Mslq). *Educational and Psychological Measurement*, 53(3), 801-813. DOI: 10.1177/0013164493053003024
- Rahman, J. L. (2001). *The effects of parent involvement on student success*. MSc. thesis, University of Wisconsin-Stout.
- Ratelle, C. F., Guay, F., Vallerand, R. J., Larose, S., & Senécal, C. (2007). Autonomous, controlled and amotivated types of academic motivation: A person-oriented analysis. *Journal of Educational Psychology*, 99(4), 734-746.
- Reynolds, A. J., & Gill, S. (1994). The role of parental perspectives in the school adjustment of innercity black children. *Journal of Youth and Adolescence*, 23(6), 671-694.
- Saracaloğlu, A., & Dinçer, I.B. (2009). A study on correlation between self-efficacy and academic motivation of prospective teachers. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 1, 320-325. DOI: 10.1016/j.sbspro.2009.01.060
- Sheldon, S. B., & Epstein, J. L. (2005). Involvement counts: Family and community partnerships and math achievement. *Journal of Educational Research*, 98(4), 196-206.
- Snyder, C. R., Shorey, H. S., Cheavense, J., Pulvers, K. M., Adams, V. H. & Wiklund, C. (2002). Hope and academic success in college. *Journal of Educational Psychology*, 94(4), 820-826. DOI: 10.1037//0022-0663.94.4.820
- Vallerand, R. J., Pelletier, L. G., Blais, M. R., Brière, N. M., Senécal, C., & Vallières, E. F. (1992). The academic motivation scale: A measure of intrinsic, extrinsic, and amotivation in education. *Educational and Psychological Measurement*, 52(4), 1003-1017.